

NICOL SIPEKIOVÁ

SYNTAXIS ORNATA
SEU DE TRIBUS
LATINÆ LINGUÆ
VIRTUTIBUS,
PURITATE,
ELEGANTIA, COPIA

Príspevok k dejinám
vyučovania latinčiny a školstva
v Trnave v 17. a 18. storočí

fftu

R E C E N Z E N T I

Prof. PhDr. Marta Kerulová, PhD.

Prof. PhDr. Daniel Škoviera, PhD.

Doc. PhDr. Jana Skladaná, CSc.

Mgr. Ludmila Buzássyová, PhD.

© Nicol Sipekiová, 2015

© Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2015

© Towarzystwo Słowaków w Polsce, 2015

ISBN 978-83-7490-878-8

OBSAH

Predhovor	9
Úvod	11
1 Život a dielo Francisca Pomeya	15
1.1 Život	15
1.1.1 Otázka pôsobenia F. Pomeya v Trnave	16
1.2 Dielo	19
2 Jezuitské vzdelávanie	26
2.1 <i>Syntaxis ornata</i> v učebných osnovách jezuitského gymnázia	30
3 Učebnica <i>Syntaxis ornata</i> (1754)	36
3.1 Charakteristika a štruktúra učebnice	36
3.2 Otázka autorstva a originality učebnice	41
4 Puritas – prvá cnosť latinského jazyka	45
4.1 Jazykové kazy: solécizmus a barbarizmus	45
4.2 Puritas v lexikálnej rovine	50
4.3 Puritas v syntaktickej rovine	58
4.3.1 Solécizmy vo vetnej a pádovej syntaxi	59
4.3.2 Idiomatická povaha jazyka	63
4.3.2.1 Paremiologické útvary	65

5	<i>Elegantia</i> – druhá cnosť latinského jazyka	75
5.1	Particípium ako prameň elegancie	78
5.2	Usporiadanie slov vo vete	80
6	<i>Copia</i> – tretia cnosť latinského jazyka	84
6.1	Všeobecné pramene bohatosti	85
6.2	Jednotlivé pramene bohatosti	89
	Záver	96
	Argumentum	101
	Zoznam bibliografických odkazov	105
	Prílohy	113

PREDHovor

Výskum novolatinskej spisby v posledných desaťročiach zaznamenáva v celosvetovom meradle markantný rozvoj. Významnú časť tejto kvantitatívne obrovskej matérie tvorí didaktická jazykovedná literatúra, ktorú predstavujú najmä lexikografické diela, školské gramatiky či príručky poetiky a rétoriky, pričom niet pochýb o tom, že výskumom na poli didaktickej literatúry neprinášame iba parciálne výsledky s úzkym odborným zameraním, ale prispievame aj k lepšiemu poznaniu histórie i rozvoja školstva a vzdelávania v danom regióne a tým aj miery jeho začlenenia do kontextu celoeurópskeho vzdelávania.

Založenie Trnavskej univerzity roku 1635 bolo významným historickým momentom v dejinách Trnavy a dôležitým medzníkom v dejinách Uhorska. V úlohe vtedajšej najdôležitejšej vzdelávacej ustanovizne v tomto regióne mala ďalekosiahly vplyv na rôzne sféry spoločnosti. Rukolapne sa tento vplyv prejavil v oblasti produkcie kníh z dielne trnavskej Akademickkej tlačiarne, ktorej vydavateľské produkty dnes tvoria bohatý fond trnavských tlačí, tzv. tyrnavík spracovaných zatiaľ len v nepatrnom množstve.

Zameranie a predmet nášho bádania teda úzko súvisí s týmto faktom a najmä s konkrétnou úlohou pracoviska Katedry klasických jazykov FF TU podieľať sa na spracovávaní tyrnavík v rámci multidisciplinárneho výskumu dejín Trnavskej univerzity. Dlhodobejšie sa už totiž pociťovala potreba pristupovať k výskumu takého fenoménu nielen z hľadiska historického, ale aj z filologického či umenovedného.

Predmetom nášho výskumného záujmu sa stalo tyrnavikum vydané v roku 1754, učebnica latinského jazyka s názvom *Syntaxis ornata seu de tribus Latinae linguae virtutibus, puritate, elegantia, copia*, ktorá mala desaťročia

svoje stále miesto medzi didaktickými pomôckami slúžiacimi na výučbu latinského jazyka. Naším zámerom bolo nahliadnúť do takmer tri storočia starej príručky latinčiny hlbšie než len po úvodné slová prológu a poskytnúť tak ucelenejší pohľad nielen na konkrétne dielo istého druhu literatúry, ktorý stál donedávna viac-menej na periférii bádateľského záujmu, ale zároveň jeho prostredníctvom načrtnúť obraz vyučovania latinčiny ako istého modelu vzdelávania v jezuitskom školskom systéme, v ktorom táto učebnica našla svoje dlhodobé uplatnenie.

Pokiaľ ide o celkový prínos nášho výskumu i predloženej práce, dovolujeme si vyjadriť nádej, že v nej spracované výsledky budú prínosné a využiteľné tak v rovine teoretickej, ako aj praktickej. Pragmatické využitie získaných poznatkov môžeme predpokladať pri prekladateľskej práci a analýze jazyka pôvodných novolatinských spisov domácej proveniencie. Doterajšia prax totiž ukazuje, že latinčina, hoci bola univerzálnym jazykom Európy až do 19. storočia, v dôsledku spolužitia a vzájomného ovplyvňovania s domácimi jazykmi bola nositeľkou rôznych cudzích prvkov najmä v slovnej zásobe a skladbe, ktoré sa premietli ako jazykové zvláštnosti do mnohých novolatinských prác. Najmä z tohto pohľadu sa nám zdá výskum jazykových príručiek, ktoré tieto špecifiká dobovej latinčiny zachytili, prospešný a bolo by potrebné v ňom pokračovať.